

Samen verbindend werken aan een gezonde leefomgeving in 2040.

In opdracht van de gemeenteraad spraken wij in de periode van maart tot en met juli 2019 maar liefst 430 mensen in de leeftijdscategorie tussen 10 en 90 jaar oud. Hoewel de 'ouderen' duidelijk in de meerderheid waren, hebben we met de lessen en de bustour de gemiddelde leeftijd toch nog wat naar beneden kunnen krijgen.

We zagen verschillen en overeenkomsten tussen dorpen en steden, tussen dorpen onderling en tussen de steden onderling. Verschillen in thema's die in meer of mindere mate inwoners aanspreken, maar zeker ook dezelfde dilemma's en spanningsvelden keerden steeds terug.

In de gesprekken merken we, dat veel mensen met heel veel plezier wonen in Súdwest-Fryslân en erg tevreden zijn over de omgeving en de voorzieningen. Onze respondenten vallen voor een belangrijk deel in de categorie 50+. Daarom zijn de gastlessen een goede aanvulling geweest.

Een rode draad door de gevoerde gesprekken is de wens om saamhorigheid. Wij hebben een krachtige Mienskip. De zorg om de toegenomen individualisering en de vraag om zorg voor elkaar en met elkaar, bevestigt dit op verschillende vlakken.

Een gezonde leefomgeving omvat een groot tal van onderwerpen, welke op diverse gebieden overlap met elkaar tonen. Soms versterken ze elkaar, maar vaak ook zien we dilemma's verschijnen waar we gezamenlijk keuzes in moeten maken. De vraag die dan ook vaak gesteld wordt is wie dan de keuze maakt. Wie pakt de regie op welk vraagstuk en welke invloed hebben we eigenlijk als SWF? Durf als gemeente maar koers te bepalen, wees transparant, betrek ons en blijf samen met ons de schouders er onderzetten!

1. Vitale en leefbare dorpen, steden en wijken

Tevreden over groen

Er heerst zowel in dorpen als steden een grote mate van tevredenheid over het groen in de eigen omgeving. Ook kinderen zien groen en natuur als een belangrijk onderdeel van een fijne wijk of dorp om in te wonen. Natuurlijke tuinen, groen op de daken en parkjes om in te kunnen wandelen en spelen komen duidelijk terug in tekeningen voor de toekomst.

Hoe houden we jeugd in de dorpen?

We zien een toename van ouderen en een afname van jeugd, vooral in de kleine kernen. Inwoners uit de dorpen geven overwegend aan de jeugd en jonge gezinnen in de kleine kernen te willen houden. Betaalbare (huur)woningen zijn een veel genoemd middel om dit te bewerkstelligen. De wens/gedachte is dat 'verjonging' van de dorpen/kleine kernen gepaard gaat met behoud van voorzieningen die ontmoeting en verbinding teweeg brengen. Denk aan behoud van scholen en aan dorpshuizen. Vooral de dorpshuizen komen steeds in de dorpen terug als belangrijk element van een gezonde leefomgeving. Dorps- en wijkbelangen kampen met een tekort aan vrijwilligers om de dorps- en wijkgebouwen in 'leven' te houden. De jeugd wordt hier en daar als oplossing genoemd. Ook de vrijwilligers vergrijzen, de groep 20 - 45 jaar ontbreekt vaak.

Kinderen en jongeren momenteel woonachtig in dorpen reageren divers op het behoud van de jeugd in kleine kernen. Op de scholen horen we vooral dat de jongeren er niet aan denken om naar de stad te verhuizen. Voor sommigen biedt de stad en zelfs daarbuiten (ook buiten Nederland) naar eigen beeldvorming veel meer dan een dorp. Kinderen in dorpen noemen dat voor de leeftijd 10+ meer voorzieningen mogen komen (skate/klimpark, gamehall, etc.). Ze zijn te oud voor de bestaande speeltuintjes.

Gezond oud worden in de eigen omgeving

Als we kijken naar gezond ouder worden, dan horen we keer op keer de wens om zo lang mogelijk thuis te willen blijven wonen. Samen met de partner in de vertrouwde, fijne omgeving. Passende woonvormen en ondersteuning vallen voor veel inwoners hiermee samen. Genoemde woonvormen zijn: kangoeroewoningen, hofjes (eventueel met gezamenlijke moestuin en voorzieningen), maar ook betaalbaar wonen voor starters en tiny-houses. Ouderen willen graag kleinere tuinen en ze willen kiezen uit luxere appartementen. De regelgeving rond het aanpassen voor woningen (levensloopbestendig) moet soepeler worden.

Ook voorzieningen dienen dichtbij en toegankelijk te zijn (multifunctionele centra, waarbij zorg, school en ontmoetingsmogelijkheden onder één dak kunnen plaatsvinden). Dit speelt vooral in de kleine kernen een grote rol.

(Digitale) mobiliteit

Mobiliteit komt ook als duidelijk thema terug als we het hebben over de verbinding tussen dorpen en daarbuiten. Glasvezelverbinding en daarmee een goede internetconnectie met de wereld eromheen wordt gezien als een belangrijke voorwaarde voor een vitale kern. Zeker in een grote gemeente zoals SWF. Ook goede fietsverbindingen (om meer redenen dan enkel veiligheid) zijn nodig, al zijn er ook geluiden dat we in de toekomst vaker thuiswerken en daarmee dus minder fysiek onderweg zijn dan digitaal. De digitalisering van veel contacten baart zorgen, mensen missen de persoonlijke contacten.

2. Gezonde en veilige leefomgeving

Een gezonde omgeving

Gezondheid, gezond gedrag en kunnen meedoen in je omgeving worden beïnvloed door de sociale en fysieke omgeving en de sociaaleconomische status van mensen. De directe leefomgeving, de buurt of wijk met de aanwezige voorzieningen daarin, creëren kansen of belemmeringen op gezondheid. Bewustwording en educatie is belangrijk. Mensen moeten weten hoe zij kunnen bijdragen aan een gezonde leefomgeving. Zowel onze ketenpartners als inwoners geven aan dat we als overheid veel invloed hebben op een gezonde leefomgeving, maar dat de persoonlijke gezondheid een kwestie is van eigen verantwoordelijkheid. Als overheid, bijvoorbeeld met behulp van de gebiedsteams, kan daarbij wel ondersteuning geven.

Een gezonde leefomgeving is volgens onze mienskip een omgeving die groen is, goed is voor de aarde, schone lucht/bodem/water bevat en waar je veilig kunt spelen, recreëren, werken en wonen. De inrichting van de omgeving moet mensen (onbewust) aanzetten tot een gezonde keuze. Zorg er voor dat er voldoende en veilige wandel- en fietspaden zijn en sport- en speelplekken in de omgeving. Inwoners uitten daarbij zorgen over onder andere de fijnstof in de lucht en de 5G-straling.

Stimuleer als gemeente de ontwikkeling van ‘menselijke netwerken’ om eenzaamheid tegen te gaan. Ontmoetingsplekken zijn hierbij van groot belang.

Veiligheid

Veiligheid t.a.v. problematieken zoals hangjongeren en drugsoverlast speelt vooral in de steden en in mindere mate in de dorpen (aldus de gesproken inwoners). Hier ligt vooral een rol voor handhaving/overheid. In dorpen speelt een grotere mate van sociale controle, die de veiligheid positief beïnvloedt. Verkeersveiligheid is een probleem dat zowel in dorpen en steden, door jong en oud, wordt genoemd als belangrijk verbeterpunt voor de toekomst. Groot vrachtverkeer werven uit de dorpen en wijken (rondweg?) en snelheid beperkende maatregelen invoeren. Veel mensen pleiten voor een autoluwe binnenstad.

3. Vitaal en aantrekkelijk veenweide/buitengebied (landbouw, economie, cultuurtoerisme, balans natuur)

Een veelheid aan parels

SWF staat vooral op de kaart als watersportgebied, als een gemeente met prachtige landschappen en mooie historische gebouwen. In 2040 hebben we onze krachten nog meer benut en op de kaart gezet. Hierbij gaat het niet enkel om materieel erfgoed, maar zeker ook over immaterieel goed (taal, cultuur). We kennen als Súdwesters niet eens ons volledige erfgoed-arsenaal, laat staan de toerist. Zowel richting onze eigen inwoners, als daarbuiten nog meer kennis en bekendheid geven aan ons pracht en praal. We zetten daarnaast voor de toekomst nog meer in op een breed toeristisch aanbod, in plaats van enkel ons water. En richten we ons toch op water, dan zien we toch wel een verschuiving in de vormen van watertoerisme: meer verhuur en gebruik van de kleine vaarwegen. Meer waterrecreatie in plaats van watersport.

Zowel onze ketenpartners als inwoners gaven aan zowel persoonlijk als economisch belang te zien in onze kernwaarden. Niet alleen onze eigen inwoners, maar zeker ook toeristen komen naar SWF om bovenstaande kernwaarden te ervaren en beleven. Daar moeten we in investeren, maar we moeten er wel voor waken dat we geen museum worden en dat de dorpen vollopen met toeristen.

Culturele, fietsende en wandelende toerist de weg wijzen

We richten ons hiermee nog meer op de culturele toerist en de fietsers en wandelaars. Hiervoor is het belangrijk om onze wandel- en fietswegen nog meer toegankelijk en aantrekkelijk te maken en onze toeristen meer door onze prachten heen te loodsen met heldere verwijzingen en een gemeente-breed informatiepalet (een totaal SWF).

Onze boeren zijn krachtig in ons landschap

Men ziet de boer in de toekomst veel meer als een ondernemer, welke in samenwerking met de mienskip, overheid en andere stakeholders op passende en natuurbeschermende wijze het land bewerkt. Kringloop- en biologische landbouw stimuleren. Hiervoor is passend onderwijs nodig en een faciliterende houding van de overheid. Aan de ene kant zien we dus op gebied van landbouw druk om meer rekening te houden met het landschap en daarop actief te sturen en aan de andere kant een wens tot loslaten en vrij ondernemerschap. Er moet meer ruimte/ondersteuning komen voor nieuwe vormen zoals Us Hof in Sybrandabuorren.

Duidelijk is wel dat we boer meer moeten gaan zien als essentieel en krachtig onderdeel van onze landschap-gemeente en dus meer met elkaar dan tegen elkaar moeten gaan werken. Ook hierin ligt een aanjaagrol voor de overheid.

4. Versterking kernwaarden en identiteit: natuur, erfgoed, water

Genoemde kernwaarden, 'toeristentrekkers', van SWF zijn:

- Open landschap.
- Cultuurhistorie.
- Watersportgebied.
- Identiteit: ledere dorp en kern heeft eigen 'identiteit'.

Een algemene behoefte is te investeren in het behoud van de dorpen en kleine kernen. Steden moeten we niet groter maken, dus moeten we er wel voor waken dat de dorpen niet de grootte van steden krijgen. We horen vaak dat "alles" naar de steden gaat, het gevoel is dat de dorpen minder aandacht krijgen.

Hoe verhoudt het belang van ons erfgoed zich tot de wensen, belangen en opgaven van de toekomst? Net als bij het duurzaamheidsvraagstuk, liggen hier ook belangrijke vragen voor de toekomst. Staan we het bijvoorbeeld toe dat we monumentale panden gaan herbestemmen, bijvoorbeeld om een nieuwe woonvorm van te maken? Steken we geld in een vitale wijken of in het behoud en onderhoud van bijvoorbeeld kerken? Wat weegt zwaarder? Ook hebben we over het algemeen liever niet teveel toeristen in de dorpen. Het moet wel leefbaar blijven. Misschien enkele 'leeglopende' dorpen ombouwen tot typische toeristische attracties? Als we het toch hebben over herbestemmen...

5. Duurzame ontwikkeling /circulariteit

Hoe historische panden verduurzamen?

Vragen als 'mogen we historische panden aantasten om ze te verduurzamen?' worden wisselend ontvangen, zowel door kinderen als volwassenen. Hoe gaan we onze monumentale panden verduurzamen zonder het karakteristieke beeld te 'verpesten'? Willen we bepaalde historische kernen 'duurzaam-vrij' houden of gaan we mee met de trend en mogen ook onze mooie kerken zonnepanelen op de daken hebben? Zou een scoringssysteem werken om te bepalen welke gebieden wel en welke niet aan de duurzaamheidsopgaven worden onderworpen? Waar de ene groep jeugd hier best open voor staat, zijn er ook kinderen die duidelijk 'nee' roepen wanneer we het hebben over zonnepanelen op kerken. "Dat is toch jammer van de gebouwen!?"

Landbouwtransitie

Dat de landbouw een belangrijke transitie door moet maken is voor veel inwoners duidelijk. Een roep om meer duurzame en biologische boeren, waarbij zelfs eigen teelt dichtbij huis wordt genoemd als duurzaam alternatief. Zonnepanelen op boerderijen en meer zorg vanuit de landbouw voor natuurbehoud en biodiversiteit. Megastallen willen we zoveel mogelijk tegengaan, al spreekt men wel zorg uit m.b.t. het tegengaan van schaalvergroting. De landbouw is de afgelopen jaren flink in die richting geduwd en genereert daarmee een groot economisch machtsblok. Volgens inwoners ligt in de aanzet tot schaalverkleining ook een rol voor de consument (anders kiezen).

6. Klimaatadaptatie

Waar de ene groep duidelijk consequenties aan vervuiling wil hangen, geeft een ander aan vooral klein te willen beginnen, het goede voorbeeld willen geven en daarmee vanzelf de rest te laten volgen. Ook weer één van de lastige keuzes t.a.v. regievoering. Duidelijk is wel dat zaken als klimaatverandering en Europese (zelfs landelijke) duurzaamheidsopgaven voor veel inwoners lastig te omvatten zijn. Hier ligt volgens velen een duidelijke rol voor de overheid om de kaders te bepalen, waarbinnen de inwoner zijn/haar plannen kan uitvoeren.

7. Energieneutraliteit / energietransitie

Uit vrijwel alle bijeenkomsten, tours en gastlessen wordt duidelijk dat men veel meningen en wensen deelt, maar ook inziet dat er keuzes moeten worden gemaakt. Keuzes t.a.v. onze kernwaarden (bijvoorbeeld het veelgenoemde open landschap) in relatie tot de duurzaamheidsopgave waar we voor staan. Het bewustzijn is er, dat we samen onze schouders onder deze opgave moeten zetten. Men staat over het algemeen niet positief tegenover het plaatsen van zonneparken en windmolens in de mooie open ruimte. Toeristen en eigen inwoners zoeken in SWF de rust op en staan niet te wachten op dergelijke zichtbare maatregelen. Dit wordt ook door kinderen/jongeren genoemd.

Betrek de inwoners gebiedsgericht

Men ziet wel de noodzaak voor duurzame vormen van energie en vraagt zich dan ook af welke

alternatieven er zijn. Zo is geopperd om zonnepanelen op boerderijen te plaatsen en is het idee gekomen om een zonnepark in een weiland meer af te schermen, zodat men er niet direct op uitkijkt. Ons mooie uitzicht wordt gezien als een waardevol goed waar men trots op is en wil behouden. Net als volwassenen vinden ook kinderen dat windmolens niet dichtbij woningen moeten komen te staan, vanwege geluidsoverlast. Kinderen noemen overigens ook dat het landschap best windmolens mag bevatten, maar om eventuele protesten van andere inwoners te voorkomen kan beter gekozen worden voor een plek ver weg, zoals in de zee. Betrek de mensen bij de keuzes.

Zorg om de betaalbaarheid

Ook de betaalbaarheid van de duurzaamheidsmaatregelen is een zorg van menig inwoner. Mogelijke oplossingen liggen in de oorzaak: opbrengsten van bijvoorbeeld windmolenparken te verwerken in een fonds voor de lagere inkomens. Hier ligt volgens velen een duidelijke rol voor de overheid.

8. Werkwijze Wy Súdwest -samen werken

Welke maatregelen kunnen we bedenken voor de toekomst?

Gezamenlijke inzet op de maatschappelijke opgaven, denk aan klimaatverandering, energietransitie, circulaire economie, bereikbaarheid en/of woningbouw, is essentieel om onze gezonde omgeving te behouden. Daarbij worden ook de ‘zachtere’ aspecten, zoals het stimuleren van sport en rookvrije gebieden door jong en oud omarmd.

Word SDG-gemeente!

Sluit als gemeente aan bij de SDG's: Sustainable Development Goals. Dat zijn zeventien duurzame ontwikkeldoelen om de wereld tot "een betere plek te maken in 2030", schrijven de Verenigde Naties (VN) in hun voorstel voor een nieuwe mondiale agenda. Het eerste en belangrijkste doel is het beëindigen van extreme armoede, volgens de VN "de grootste uitdaging van deze tijd". Verder zijn er doelen over gezondheid, onderwijs en schoon drinkwater, maar ook doelen over duurzame energie, minder ongelijkheid en het aanpakken van klimaatverandering.

Klimaattips van de jongeren

Tijdens de Heamielmarkt in Bolsward kregen we van een aantal jongeren een paar belangrijke tips!

- Tip 1: betrek het Jongerenpanel Duurzaam Fryslân bij duurzame plannen. Meer informatie over dit panel op <https://www.linkedin.com/company/jongerenpanel/>
- Tip 2: lees het boek The drawdown, 100 oplossingen om klimaatveranderingen terug te brengen: <https://www.drawdown.org/>

Duurzaamheidsmaatregelen

Duurzaamheidsmaatregelen, zowel van jong en oud, liepen uiteen van eco-wijken naar een ondergrondse wateropslag te gebruiken in tijd van droogte. Twijfel over de duurzaamheid m.b.t. elektrische auto's en dat er meer groen in de tuinen moet komen (om meer insecten aan te trekken/ biodiversiteit stimuleren), werd door jong en oud uitgesproken en erkend. Ook tegengaan van (zwerf)afval moet meer aandacht krijgen, bijvoorbeeld door recyclen te stimuleren en plastic tegen te gaan.

Samenwerken

Ondanks de weerstand tegen windmolens, vraagstukken m.b.t. verduurzamen van woningen en monumentale panden, is het 'overall' beeld dat we de Co2-uitstoot moeten verminderen, we

duurzame energie moeten opwekken en onze aarde gezond willen maken voor onszelf en de generaties na ons. Naast oplossingen in de opvoedingsferen, ligt er ook een grote kans in een goede samenwerking tussen gemeente, inwoners en ondernemers (bijvoorbeeld in de vorm van gebiedsgerichte werkgroepen).

Positie van Súdwest-Fryslân in (Noord-) Nederland

Als Súdwest staan we niet als een eiland op onszelf, maar is er sprake van een afhankelijkheidsrelatie met de provinciale, landelijke en daarmee tevens Europese koers. Dit betekent dat bepaalde kaders al van 'hogerop' worden bepaald en we daarbinnen onze eigen richting kunnen bepalen. Denk bijvoorbeeld aan de duurzaamheidsopgave. Deze afhankelijkheid biedt ook kansen. Kansen tot samenwerking en kennisdeling, maar ook kansen ten aanzien van toerisme. Onze verbinding met omliggende landen, maar ook de landelijke verbinding dient meer te worden benut.

9. Sturingsfilosofie

Het is her en der al kort aangetipt, maar ten aanzien van de overheidssturing staan we met de Omgevingswet en Omgevingsvisie nog voor een aantal dilemma's. Zo gaven sommigen aan dat de overheid binnen heldere kaders (juist sturen op focus) zoveel mogelijk ruimte moet geven (aan de mienskip). Anderen gaven aan dat beslissingen juist van onderop moeten komen. Weer een andere groep geloofde in een overheid die beslissingen neemt, omdat we anders ruzie met elkaar gaan maken. Eén ding is duidelijk: als overheid zullen we moeten groeien (en de balans moeten vinden) van een planningsoverheid met regels naar een overheid die wil mogelijk maken en ruimte geeft voor initiatieven en plannen. Een overheid die mensen wil steunen bij het maken van keuzes en ontwikkelen van projecten. Hoe we dat moeten doen? Ook daar moeten we samen met onze mienskip en ketenpartners een weg in zien te vinden!